

Revisant Balmes

Josep González-Agàpito

VILANO, Conrad. *Sentit pedagògic de Balmes*. Vic: Ajuntament de Vic, 2007

Jaume Balmes (1810-1848) és una de les figures més influents i més interessants de la pedagogia catalana del vuit-cents. Tot i la brevetat de la seva vida, a parer de Julián Marías, féu la millor contribució espanyola a la filosofia del segle XIX. També fou un home compromès amb els problemes polítics i socials del seu temps. Els seus escrits ens mostren críticament atent a les transformacions socials i econòmiques del seu temps. Balmes pretengué que la industrialització conduís a una societat millor basada en la moralitat pública i individual i en el desvetllament de la intel·ligència dels seus membres, una acció que necessàriament passava per la pedagogia. D'ençà dels meus temps d'estudiant m'ha colpit la seva frase «si no puedo ser filósofo, sin dejar de ser hombre, renuncio a la filosofía y me quedo con la humanidad».¹

Sota el títol *Sentit pedagògic de Balmes*, el 9 de juliol de 2006 Conrad Vilanou dictava a l'Ajuntament de Vic la conferència amb què anualment la capital d'Osona commemora la mort del preclar vigatà Jaume Lluçà Balmes. D'entrada, ens hem de felicitar per aquesta avinentesa, ja que des de feia molts anys no disposàvem de cap estudi en profunditat sobre la tasca pedagògica de l'eclesiàstic vigatà, tot i l'aparició d'alguna valoració notable de l'obra balmesiana.² Ara, doncs, Conrad Vilanou, un dels nostres millors coneixedors de la

¹ BALMES, Jaume. *Filosofia fundamental*. Madrid: Editorial Católica, 1963. [Cap. 34, n. 340.]

² Em refereixo al llibre de FRADERA, Josep M. *Jaume Balmes. Els fonaments racionals d'una política catòlica*. Vic: Eumo, 1996. Fradera encara críticament la figura de Balmes tot situant-la en el seu context social, polític, cultural i econòmic. Allunyat dels plantejaments hagiogràfics del pare Casanovas (tot i l'innegable

filosofia de l'educació i de la història del pensament educatiu, ens convida a visitar Jaume Balmes a través d'aquesta erudita i documentada dissertació.

Miquel Batllori i Joan Tusquets, de manera força diferent, s'havien endinsat en el pensament de Balmes i, també, en la seva aportació pedagògica. Ambdós havien combatut els tòpics, encara vigents, amb què certa historiografia ultraconservadora —i especialment durant el franquisme— havia tenyit la figura del pensador osonenc. Balmes, juntament amb Donoso Cortés, Menéndez Pelayo i Vázquez Mella, és presentat com un dels referents de l'autèntica tradició nacional espanyola que continua i encarna el franquisme. Vilanou estudia l'origen i l'expansió de la identificació d'aquest pensament ultraconservador amb la pedagogia i el pensament balmesià, que condicionà bona part dels manuals adreçats a la formació dels mestres durant el franquisme.

Contràriament, a hores d'ara, podem copsar la modernitat —tot i les contradiccions— del pensament de Balmes i el seu esforç per respondre els nous reptes que els valors liberals i la revolució industrial plantejaven a la pedagogia i al pensament catòlics.

El professor Vilanou, a través d'aquestes pàgines, ens convida a fer una lectura per «posar en relleu el sentit pedagògic de la vida i obra de Jaume Balmes, un sentit —sovint ocult i oblidat— però que convé tenir present per raons històriques i sistemàtiques», ja que Balmes s'inscriu en la percaça d'una *pedagogia perennis* com a resposta a la crisi que vivia la societat del seu temps i per la utilitat de la seva pedagogia en una època de crisi com la nostra.

Vilanou exposa que els anys de formació de Balmes són clau en la configuració del seu pensament, ja que «s'entén així que la seva filosofia —i en especial *El Criterio*— sigui el resultat de la seva autoformació». Durant aquests anys desenvolupà la introspecció i l'autoconeixement sense negar la realitat exterior. A través del cos central de la monografia, l'autor desgrana les principals aportacions pedagògiques balmesianes, que abracen qüestions fonamentals i de principis, com ara el seu ideal de formació integral, però, també, observacions ben concretes de la realitat social i educativa del seu temps. Es tracta d'un recorregut basat tant en els textos directes com en els comentaris que han suscitat els posicionaments del filòsof vigatà.

---

valor i la transcendència de la seva biografia de Balmes) ha examinat críticament l'evolució del pensament polític de Balmes i la seva concreció en l'acció política i publicista. En aquesta excel·lent —per tants aspectes— monografia hi ha, però, una referència escassa a la filosofia i a la pedagogia de Balmes

En el volum s'estudien especialment la concepció integral de formació plantejada per Balmes, la seva aportació a la transformació de l'educació adreçada als catòlics i la necessitat d'edificar una nova formació allunyada de l'apologètica clàssica que havia esdevingut incapaç de donar resposta a una societat en canvi i mutació.

L'opuscle es clou, a la manera de Sanvisens, amb un promptuari en què s'apleguen i es comenten els grans trets de la pedagogia balmesiana, que Vilanou veu articulada entorn del recte pensar, la preocupació per la metodologia, la defensa de la cultura i la civilització, la crítica a la política educativa liberal espanyola, la preocupació respecte dels aspectes socials de l'educació, una indispensable formació de qualitat del clergat i la renovació de l'educació religiosa popular.

Com deia en iniciar aquest breu comentari, hem de saludar la publicació d'aquest estudi pel seu interès per al coneixement de la figura de Balmes i la seva pedagogia. Jaume Balmes és un dels millors exponents d'allò que Vicens Vives anomenà el «conservadorisme progressista», arrelat a la tradició catòlica del país i, alhora, disposat a acceptar les realitats emergides de la transformació econòmica i social de l'època. Balmes havia començat a bastir, a través de la política i de la pedagogia, una obra de reconciliació d'una societat espanyola pregonament dividida i travessada per cruels guerres civils entre carlins i liberals. Però, també, a través d'una política —no sempre encertada— i una pedagogia adreçades a una reforma social i individual fonda, basades en un profund sentit ètic, en el pragmatisme i el realisme —el seny— i el sentit cristià de la vida. Aquestes propostes sintonitzaren amb la cosmovisió de les classes mitjanes emergents i amb la burgesia mercantil i industrial catalanes i espanyoles de la segona meitat del segle XIX i el primer terç del XX.